

ГЕОПОЛІТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ.

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Geopolitics in Modern World. Russian War against Ukraine

Степан ВІДНЯНСЬКИЙ,

доктор історичних наук, професор,

член-кореспондент НАН України,

завідувач відділу історії міжнародних відносин

і зовнішньої політики України

Інституту історії України НАН України

«ЦЕ НЕ НАША ВІЙНА»: ПОЗИЦІЯ УГОРЩИНИ ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ

Анотація. У статті розглянуто еволюцію українсько-угорських відносин, які офіційно почали розбудовувати ще до розпаду СРСР. Висвітлено основні етапи співпраці та зміни в політичному діалозі між двома державами від перших зустрічей 1989 року до сучасних викликів. Виокремлено період з середини 2010-х років і поступове погіршення відносин через дискусії щодо прав угорської національної меншини в Закарпатті. Відносини України й Угорщини найбільше загострилися з початком повномасштабного російського вторгнення. У статті підкреслено амбівалентність позиції Угорщини щодо російсько-української війни, що відображено у висловлюваннях Прем'єр-міністра Віктора Орбана та деяких інших угорських політиків, угорській політиці в межах ЄС і НАТО, результатах соціальних опитувань. Висвітлено зовнішньополітичні кроки угорської влади, які впливають на стабільність і безпеку в регіоні.

Ключові слова: Угорщина, Закарпаття, Віктор Орбан, війна, санкції, пропаганда.

До середини 2010-х років українсько-угорські відносини можна було вважати зразковими з погляду європейської політики добросусідства, примирення та солідарності. Угорщина, як наголошував Надзвичайний і Повноважний Посол Угорщини в Україні (2014–2019 рр.) Ерно Кешкенй, багато в чому була першою серед інших держав світу щодо налагоджування та розвитку добросусідських відносин з Україною. Ба більше, Угорщина пішла на офіційні політичні контакти з Україною (тоді Українською РСР) ще до розпаду СРСР [1].

Спочатку в грудні 1989 року до Угорської Республіки (УР) прибула українська делегація, яку очолював Міністр культури УРСР Юрій Олененко, і вперше в сучасній історії України було підписано міжнародний документ — двосторонній протокол про співробітництво сусідніх країн у сфері культури, а в серпні 1990 року Будапешт уперше з робочим візитом відвідала делегація Міністерства закордонних справ УРСР на чолі з його новопризначеним очільником Анатолієм Зленком, яку в Угорщині прийняли на вищому рівні. Першим офіційним візитом до України глави іноземної держави після того, як 16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет, став приїзд до Києва у вересні 1990 року Президента Угорської Республіки Арпада Ђонца, який провів переговори з Головою Верховної Ради УРСР Леонідом Кравчуком щодо багатьох питань двосторонніх відносин, у результаті яких було ухвалено Спільну заяву. У цьому важливому міжнародно-правовому документі Українська РСР та Угорська Республіка підтверджували своє прагнення підтримувати й розвивати взаємовигідну співпрацю та добросусідські відносини, що відповідають їхнім національним інтересам і не спрямовані проти третіх сторін, ґрунтуються на Статуті ООН, документах Народи з питань безпеки та співробітництва в Європі, загально-визнаних принципах і нормах міжнародного права. Це було дуже важливо з огляду на легітимацію Декларації про державний суверенітет УРСР. Сторони також заявляли про невідчужне право народів України та Угорщини визначати свій внутрішній і зовнішній статус без втручання ззовні та здійснювати свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток [2]. У квітні 1991 року Україну відвідала делегація Комісії у закордонних справах Державних Зборів УР, яка також взяла участь у пленарному засіданні Верховної Ради УРСР.

Нарешті, історичне значення у двосторонніх відносинах сусідніх країн мав офіційний візит Голови Верховної Ради УРСР Леоніда Кравчука до Угорщини 3 травня — 1 червня 1991 року, який був першим закордонним візитом голови українського парламенту. Тоді в угорському парламенті було підписано дев'ять важливих двосторонніх документів, які заклали фундамент договірно-правової бази угорсько-української співпраці: Декларацію про основи відносин між Угорською Республікою та Українською РСР, що розвивала і доповнювала Спільну заяву керівників двох сусідніх держав, підписану в Києві 27 вересня 1990 року, а також Консульську конвенцію, Декларацію про принципи співробітництва між Угорською Республікою і Українською РСР по забезпеченню прав національних меншин. На початку серпня 1991 року угорський міністр закордонних справ Геза Єсенський відвідав Україну у відповідь на офіційний візит свого українського колеги до Будапешту.

Тому цілком очікувано й закономірно Угорщина серед перших держав світу, слідом за Польщею і Канадою, 3 грудня 1991 року визнала незалежність України, того самого дня встановила з нею дипломатичні відносини та відкрила Посольство Угорської Республіки в Україні — перше диппредставництво іноземної держави в молодій країні. А через кілька днів, 6 грудня 1991 року, в межах свого офіційного візиту в Україну Прем'єр-міністр УР Йозеф Анталл разом з Президентом України Леонідом Кравчуком підписав базовий політичний документ двосторонніх відносин — Договір про основи добросусідства і співробітництва між двома сусідніми державами, що став першим міжнародним документом такого високого рівня, який підписала незалежна Україна. Підтвердженням успішності й інтенсивності процесу розвитку українсько-угорських відносин після розпаду СРСР була і сформована впродовж 1991–2009 років договірно-правова база співпраці України та Угорської Республіки, яка складалася з 75 міжнародних документів різного статусу — від міждержавних до міжвідомчих, які охоплювали весь діапазон співпраці в політичній, економічній, соціальній, військовій і гуманітарній сферах [3].

Але попри такий успішний початок розвитку добросусідських відносин між незалежною Україною та Угорщиною, з початку 2010-х років вони несподівано погіршилися. Це було пов'язано насамперед з дискурсом довкола прав угорської національної меншини в українському Закарпатті, вимогою надання їм права на подвійне громадянство, створення угорської національно-культурної автономії в Україні, намірами угорського уряду призначити «уповноваженого міністра, відповідального за розвиток Закарпатської області», роздаванням громадянам України паспортів Угорщини в консульствах. Ситуація особливо загострилася з ухваленням 5 вересня 2017 року закону про використання державної української мови в освітніх закладах України — Закону «Про освіту». Прояв української суб'єктності спровокував неадекватну реакцію Будапешту, що призвело до взаємної висилки дипломатів, оголошення високопосадовців персонами нон грата, звинувачень у втручанні у вибори та фінансуванні сепаратизму тощо. Угорщина, зокрема, на тривалий час заблокувала нормальну планову роботу Комісії Україна — НАТО, регулярно ветоувала рішення ЄС щодо допомоги Україні в її спротиві російській агресії та підтримки її повноцінної європейської інтеграції.

Утім найбільшою проблемою в українсько-угорських відносинах стало особливе ставлення Угорщини до нинішньої широкомасштабної війни росії проти України, яке найкраще характеризує, на наш погляд, вислів Прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана: «Це не наша війна». Численні скандальні заяви угорського прем'єра щодо російсько-української війни та його зневажливі висловлювання щодо України загалом обурили українську

владу й суспільство, а також партнерів і союзників України у світі [4]. Наприклад, 18 лютого 2023 року В. Орбан виголосив щорічне годинне звернення до співгромадян, половина якого стосувалася повномасштабної війни росії проти України й того, чому Будапешт незгодний із санкціями й військовою допомогою Києву. Зокрема, В. Орбан заявив: «Ми є частиною західного світу, членами НАТО та Європейського Союзу, і всі там на боці війни або принаймні роблять вигляд, що це так, окрім нас». Він наголосив, що в Україні борються «не армії добра і зла, а війська двох слов'янських країн, які ведуть війну, обмежену в часі та поки що просторі», що «це їхня війна, а не наша» і що попри визнання права України на самооборону, було б неправильно ставити її інтереси вище інтересів Угорщини [5]. У квітні 2023 року Орбан висловив обурення заявою Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга під час його візиту до Києва про те, що Україна в майбутньому має стати членом Альянсу. З приводу цього важко не погодитися з думкою Президента України Володимира Зеленського, яку він висловив під час інтерв'ю журналістам скандинавських держав 29 квітня 2023 року, про те, що поведінка Угорщини та її відносини з росією не відповідають статусу члена НАТО. «Дуже дивна ситуація, чи може бути країна НАТО за Росію і проти НАТО?.. Я вважаю, що це неадекватна поведінка, — заявив український президент, додавши: — Так не може бути. Значить ти вже не союзник Альянсу. І якщо ти де-юре союзник, а де-факто працюєш проти, то ти не маєш радити Україні йти або не йти в НАТО. І ти не маєш робити перепони» [6].

Керівник адміністрації Уряду Угорщини Гергей Гуяш, своєю чергою, намагався переконати партнерів у НАТО, що росія «не загрожуватиме», якщо дозволити їй захопити Україну, та критикував заяви Польщі та держав Балтії про те, що у разі поразки України російська загроза перекинеться на них. «НАТО за жодних умов не можна дозволяти втягнути себе провокаціями у війну, і в такому разі РФ не загрожуватиме Альянсу», — стверджував угорський високопосадовець. Виправдати агресію росії намагався й колишній Міністр закордонних справ Угорщини Г. Єсенський, який приводом для нападу назвав «ставлення України до національних меншин» [7]. А один з найближчих соратників Прем'єр-міністра Угорщини, головний представник урядової пропагандистської машини Жолт Баер просував в угорському медіа думку, що Україна є аналогом нацистської Німеччини, посилаючись на заклики в Україні про переосмислення ролі російської культури в освітньому та культурному просторі. Він також ставив під сумнів існування української культури й української нації загалом, заявляв, що території України нібито є не українськими, а відібраними або отриманими від росії та Польщі [8]. Чимало відвертих українофобських висловлювань лунають в офіційних заявах Міністра закордонних справ Угорщини П. Сіярто.

Наведемо й такі факти, що шокують: в Угорщині, у державі-члені ЄС та НАТО, за даними соціопитування, проведеного у серпні 2022 року, лише 3% виборців чинної партії влади («Фідес». — *Авт.*) вважали, що росія є відповідальною за війну в Україні, решта звинувачують переважно США та саму Україну, а після проведення урядом Орбана в січні 2023 року в Угорщині так званих національних консультацій щодо шкоди санкційної політики ЄС проти рф було оголошено, що 97% опитаних не підтримують антиросійські санкції через війну в Україні. На початку грудня 2022 року Угорщина блокувала виділення Україні 18 мільярдів євро фінансової допомоги від Європейського Союзу на 2023 рік, у січні 2023-го заветувала виділення Україні сьомого траншу обсягом у 500 мільйонів євро з Європейського фонду миру, який спрямований на військову допомогу, а під час засідання Генасамблеї ООН у лютому 2023 року закликала до «прямих переговорів США та РФ» про долю України. Також Угорщина 20 березня 2023 року заблокувала спільну заяву держав-членів Європейського Союзу щодо видання Міжнародним кримінальним судом у Гаазі ордеру на арешт президента росії володимира путіна. У травні 2024 року стало відомо, що Угорщина заблокувала схвалення Євросоюзом спрямування прибутків від російських заморожених активів на закупівлі зброї для України, погрожує зірвати санкції ЄС проти експорту скрапленого газу з росії в межах проєкту 14-го пакета санкцій проти рф і працює над «переосмисленням» свого статусу членства в НАТО, щоб потенційно уникнути участі в майбутніх операціях за межами Альянсу та посиленої підтримки України з боку НАТО [9]. А 12 червня 2024 року В. Орбан заявив, що його держава, яка має власне ставлення до війни рф проти України, не може вплинути на позицію інших союзників, і тому він домовився з генсеком НАТО Єнсом Столтенбергом про те, що Угорщина не блокуватиме рішення Альянсу щодо Києва, однак не братиме участь у підтримці для України [10]. Мабуть, тут слід також додати, що Угорщина й досі є єдиною державою ЄС, де більшість населення — 52% — не підтримує вступ України до Європейського Союзу та НАТО, тоді як в інших державах ЄС підтримка членства України в середньому становить 66%. Також опитування, проведене наприкінці травня 2024 року, показало: 46% угорців вважають, що Європейський Союз не повинен жодним чином підтримувати Україну [11].

Як це могло статися? Відповідь досить проста. В. Орбан, який очолює державу вже п'ятнадцятий рік поспіль і контролює всі гілки влади, створив для своїх прибічників простір альтернативної реальності. Влада отримала в підпорядкування основні медіа країни, які тепер транслюють навіть найбезглуздіші фейки, якщо ті потрібні команді Орбана. І загалом питання війни стало майже лакмусовим папірцем для угорської влади та суспільства.

Зокрема, практичні кроки керівництва Угорщини, щоб не провокувати росію, зберігати нейтралітет і не допустити втягування Угорщини у війну, підтримує більшість населення держави, насамперед жителів провінції, яка особливо отруєна урядовою пропагандою. Дотримуючись політики ізоляціонізму та невтручання у «внутрішній конфлікт України», у процес російського проведення «спецоперації на території України», владна партія угорського прем'єр-міністра в очах більшості угорців та виборців стала рятівником, надійною силою, спроможною не допустити поширення війни на Угорщину, захистити інтереси батьківщини та розчленованої у Карпатському регіоні угорської нації.

Водночас заслуговує на увагу висновок експертів Ради зовнішньої політики «Українська призма» щодо українсько-угорських відносин і зовнішньополітичної орієнтації Угорщини загалом: «Будапешт залишається культурно й історично відчуженим у рамках Євросоюзу, тому навіть перебуваючи в рамках НАТО та ЄС, Будапешт шукає союзників у посиленні своїх можливостей стосовно забезпечення власної історичної перспективи. Свідченням такого твердження є неперебірливість Угорщини щодо інтеграційного партнерства між Брюсселем, Москвою, Пекіном і Вашингтоном. Будапешт почувається самотнім у Євросоюзі зі своїми національними амбіціями та пост-Тріанонськими болями» [12].

Утім певною кульмінацією у визначенні пріоритетів зовнішньополітичного курсу угорської влади в умовах російсько-української війни можна вважати офіційний візит глави МЗС Угорщини П. Сіярто до Москви 21 липня 2022 року, що розірвав західну дипломатичну блокаду держави-агресора. У квітні 2023 року Міністр закордонних справ Угорщини ще раз відвідав росію, а на початку червня 2024-го взяв участь в економічному форумі в Санкт-Петербурзі, де, зокрема, заявив, що Угорщина долучиться до запланованого у Швейцарії Саміту миру, тому що «Угорщина виступає за мир і братиме участь у всіх заходах, де мир стоїть на порядку денному», але водночас висловив розчарування через те, що росію на саміт не запросили [13]. В. Орбан, своєю чергою, у зв'язку зі швейцарським самітом звинуватив Україну в прагненні втягнути у війну проти росії не лише Європейський Союз, а й увесь світ, заявивши, що його держава повинна триматися якнайдалі від війни. А напередодні виборів до Європейського парламенту на початку червня 2024 року партія «Фідес» Орбана провела інтенсивну дезінформаційну кампанію, стверджуючи — без надання доказів — про глобальну змову з метою втягування Угорщини в пряму війну з росією [14]. Утім за результатами цих виборів владна партія показала найгірший результат в історії: вона отримала підтримку всього 44% виборців і претендувала на 11 мандатів, а отже, втратила два мандати порівняно з попередніми виборами до Європарламенту 2019 року [15].

З 1 липня 2024 року Угорщина відповідно до ротаційного принципу розпочала своє піврічне головування в Раді Європейського Союзу під амбітним девізом «Зробимо Європу знову великою!», який нагадує передвиборче гасло кумира В. Орбана Дональда Трампа «Зробимо Америку знову великою!». І з перших днів у цьому статусі Прем'єр-міністр Угорщини вирішив продемонструвати активну миротворчу діяльність своєї держави (а не всього Європейського Союзу, представляти який держава, що головує в Раді ЄС, не має права. — *Авт.*) щодо війни росії проти України, а точніше — прагнення відвернути увагу Заходу від підтримки України до мирних переговорів, хоча (і на цьому слід наголосити) в програмі угорського головування в ЄС серед семи пріоритетів немає навіть згадки про Україну та війну [16]. Вже 2 липня 2024 року В. Орбан прибув з візитом до Києва, щоб обговорити з Президентом України В. Зеленським угорські «мирні ідеї», які він відкинув, а через кілька днів — до Москви, де після розмови з російським диктатором угорський прем'єр відчув, «що позиції (України та рф. — *Авт.*) дуже далекі одна від одної, що потрібно зробити багато кроків для встановлення миру, але перший важливий крок до діалогу вже зроблено» [17]. А через декілька днів, 8 липня, Прем'єр-міністр Угорщини прибув з неанонсованим візитом до Пекіну, де провів переговори з лідером КНР Сі Цзіньпіном. Зокрема, В. Орбан заявив: «Китай є ключовою державою у створенні умов для миру в російсько-українській війні. Саме тому я приїхав на зустріч з Президентом Сі в Пекін, всього через два місяці після його офіційного візиту в Будапешт» [18]. Керівники США та багатьох держав-членів ЄС досить скептично, а то й з обуренням сприйняли ці ініціативи угорського лідера, які насправді не мають жодних шансів на позитивні результати.

Водночас слід зазначити, що Угорщина визнає агресію рф проти України та 25 лютого 2022 року Прем'єр-міністр В. Орбан заявив, що разом із союзниками в НАТО Угорщина засуджує атаку росії, а Міністр закордонних справ П. Сіярто підкреслив, що його держава підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Угорщина також проголосувала за ухвалення майже всіх відповідних санкцій і заяв ЄС (хай навіть і з певними застереженнями), приймає тимчасово переміщених українців (станом на червень 2022 року Угорщина надала притулок для понад 800 тисяч біженців з України, щоправда, без права на працевлаштування з тих міркувань, що з відновленням сприятливих умов вони мають повернутися в Україну), а також надає гуманітарну допомогу, яку, зокрема, добре відчують угорці Закарпаття. У лютому 2020 року, наприклад, Угорщина виділила 50 мільйонів доларів на розвиток інфраструктури цього українського краю та збільшила цю допомогу у 2022 році, коли на Закарпаття через війну прибули близько 500 тисяч біженців переважно зі східних і центральних регіонів України. Ще в березні 2022 року Угорщина потрапила в російський список так званих недружніх

країн разом з усіма державами ЄС, G7 та Україною, через що російський посол в Угорщині Євгеній Станіславов заявив, що попри спроби Угорщини відстоювати власні інтереси, які часто суперечать політиці ЄС, «факт залишається фактом: Угорщина підписалася під усіма антиросійськими санкційними пакетами Брюсселя та змушена їх суворо виконувати», і додав, що рф «тримає канали діалогу відкритими заради збереження накопиченого за минулі роки багажу позитивних напрацювань» [19].

Про певну еволюцію ставлення угорської влади до війни через рік після російської широкомасштабної агресії свідчать заяви офіційних осіб Угорщини. Наприклад, 29 березня 2023 року Президентка Угорщини Каталін Новак на пресконференції з турецьким президентом Реджепом Таїпом Ердоганом під час візиту до Анкари заявила: «Нам потрібен мирний план, який не тягне за собою перемоги для Росії та водночас передбачає справедливі й реалістичні цілі» — і наголосила, що рф також має вивести війська з України [20]. Тоді глава МЗС Угорщини П. Сіярто уточнив, що заклик Будапешту припинити вогонь в Україні та почати мирні переговори не означає, що росії відійдуть усі українські території, які вона зараз контролює [21]. А 31 березня 2023 року угорський парламент ухвалив резолюцію, в якій проголошено прихильність до досягнення миру в Україні, але більшість тексту документа стосувалася критики антиросійських санкцій з боку Європейського Союзу, які не «приглушили війну і не поставили російську економіку на коліна». Окремо в резолюції підкреслено, що Угорщина з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну проводить «найбільшу гуманітарну операцію у своїй історії», а угорське населення Закарпаття «вкрай потерпає від збройного конфлікту» й призову, що «втягує ще більше закарпатців на лінію фронту» [22].

Проте загалом нинішня політика угорського уряду щодо України та російсько-української війни є, на наш погляд, контрпродуктивною, та рано чи пізно ця сусідня країна, в якій досить складна соціально-економічна ситуація та яка залежить не лише від російських енергоресурсів, а й значно більше від фінансової допомоги Європейського Союзу (як-от щорічних дотацій обсягом у 6,25 мільярда євро — найбільших у перерахунку на одну особу в усюму ЄС), змінить своє ставлення до війни, котру розв'язала росія, та України, з якою має спільне минуле, а також до ЄС і НАТО, звичайно, якщо вона хоче й далі бути членом об'єднаної, демократичної Європи та євроатлантичного безпекового простору. Скажімо, Представник України при ЄС Всеволод Ченцов вважає, що Угорщина, як і всі держави-члени ЄС, намагається захищати свої інтереси, але досить часто робить це, користуючись з інших держав, зокрема й України. Утім, це зумовлює політичну ізоляцію Угорщини, і вона не зможе необмежено шантажувати увесь Євросоюз своїм правом вето у спільних рішеннях, зокрема й тих, що стосуються України. Наприклад,

Президент Чехії Петер Павел через політику Будапешту поставив під сумнів співпрацю держав у межах Вишеградської четвірки, де також є Польща та Словаччина. «Угорщина вже давно йде своїм шляхом, — заявив він. — Якщо ми не можемо домовитися з базових питань — таких як відносини з Росією та Україною — це є фундаментальною проблемою для Вишеградської четвірки», додавши, що за таких обставин постає питання про подальше членство Чехії у Вишеградській групі. А в Секретаріаті НАТО напередодні запланованого на початок квітня 2023 року засідання Комісії Україна — НАТО, яке Угорщина, як зазвичай, планувала заблокувати, теж сказали «досить» і знайшли процедурний шлях зробити так, щоб угорці не насмілилися застосувати своє вето. Як наслідок, це засідання за участю української делегації на чолі з Міністром закордонних справ Дмитром Кулебою провели вперше з 2017 року, відколи його проведення блокувала Угорщина. Особлива позиція Угорщини щодо російсько-української війни створює також проблеми в координації зусиль держав Бухарестської дев'ятки щодо підтримки України та гарантування й зміцнення регіональної безпеки.

Про необхідність і ймовірність змін у політиці Будапешту щодо війни росії проти України свідчать також нещодавні заяви та інтерв'ю впливових угорських політиків. Головний опонент Віктора Орбана, мер столиці Гергей Корачонь в інтерв'ю «Європейській правді» наприкінці листопада 2022 року заявив, що прем'єр Угорщини намагався зробити з України та з Президента В. Зеленського ворога, однак це не спрацювало. «Тому в одному з останніх виступів Орбан, навпаки, порівняв Зеленського з одним із наших мучеників, Імре Надем, якого стратили після революції 1956 року під тиском Росії», — зауважив Корачонь і додав, що «Орбан може одночасно робити заяви, які будуть абсолютно суперечити одна одній. Наприклад, він особисто проголосував за санкції в ЄС, а після цього запустив неймовірно дорогу урядову рекламну кампанію та завісив усю країну білбордами, що агітують проти санкцій». 26 листопада 2022 року Орбан, відомий прихильністю до кремля й тим, що перекладав провину за війну на Захід, несподівано заявив, що потрібно подбати про те, щоб Україна й далі була суверенною державою, а росія не могла становити загрози для Європи. Водночас він і далі нарікав на європейські санкції проти росії, зауважуючи, що потрібно уникнути рецесії, а високі ціни на енергоносії через війну та санкції Євросоюзу ускладнюють це завдання для держав Центрально-Східної Європи. А напередодні саміту лідерів ЄС у Брюсселі 9 лютого 2023 року В. Орбан пообіцяв подальшу гуманітарну та фінансову підтримку Україні з акцентом на тому, що «Угорщина належить до табору миру!» [23]. А ось ще одна суперечлива заява угорського високопосадовця — головного радника прем'єра Балаша Орбана: «Угорщина вважає, що необхідно прискорити інтеграцію України до Європейського Союзу, і водночас прагне зберегти тісні зв'язки з Росією» [24].

Показовими й обнадійливими є приклади, які свідчать про неоднозначність у сприйнятті російсько-української війни в Угорщині та ймовірність сприятливих для України змін у настроях угорського суспільства. Йдеться, зокрема, про інтерв'ю, яке на початку грудня 2022-го «Європейській правді» дав Мартон Дьондьош, новий глава найвідомішої малої партії Угорщини «Йоббік», яка після 2014 року через свою скандальну політику стосовно України небезпідставно набула іміджу проросійської. Повномасштабна агресія РФ проти України засвідчила різку зміну ідеології цієї партії: із крайніх правих проросійських націоналістів партія «Йоббік» стала поборником ліберальної Європи й одним із найзапекліших опонентів Орбана та його політичної сили. «Я виступав проти України у співпраці з Росією, і це була помилка, — заявив новий лідер цієї партії. — Україна — це сусід Угорщини, який вирішив, що хоче належати до Заходу, мати західні цінності, бути демократією і ринковою економікою. Словом, обрати Європу замість Росії та Азії. Але цей вибір України переріс у жахливу агресивну війну, яку розв'язала Росія. І не може бути жодного питання про те, на чий стороні ми у цьому конфлікті. Ми маємо допомогти Україні, як можемо» [25].

А мер Будапешту Гергей Корачонь після візиту в Україну на початку січня 2023 року записав відеозвернення, в якому аргументував важливість української перемоги у війні. «Якщо хтось втратив моральний компас і не може побачити різниці між жертвою та агресором, якщо хтось забув, що пережили угорці у ХХ сторіччі — раджу приїхати сюди, в Бучу і в Київ, та подивитися в очі тих, хто вижив. Тоді буде ясно, що у цій війні не просто дві країни воюють між собою, а зла сила намагається окупувати іншу країну», — наголосив він. Г. Корачонь також заявив, що Угорщина не тільки має моральний обов'язок підтримати українців, а це й у її власних інтересах — аби не доводилося думати, яка наступна країна стане жертвою агресії. «Ця війна має закінчитися лише перемогою України та висновками з таких жахливих воєнних злочинів, як, наприклад, у Бучі», — підкреслив мер Будапешту [26].

Про надання гуманітарної допомоги Україні та підтримку її вступу до ЄС і НАТО заявив один із лідерів угорської ліберальної партії «Моментум» Ендре Томаш на зустрічі з викладачами та студентами Ужгородського національного університету 15 січня 2023 року. Останнім часом активним критиком В. Орбана, зокрема і щодо урядової корупції та пропаганди, став досі маловідомий державний функціонер Петер Мадяр, який у квітні 2024-го створив партію під назвою «Тиса», й уже через два місяці близько 25% виборців Угорщини планували голосувати за неї на червневих євровиборах. Щоправда, П. Мадяр намагається не висловлювати офіційно ставлення до російсько-української війни, адже політик, який заявляє про свою підтримку України, сьогодні в Угорщині автоматично втрачає шанс на національне лідерство й обмежує свій електорат виключно столицею, позаяк угорська

провінція отруєна урядовою пропагандою. Сам Мадяр пояснює це так: «Ставлення до війни в Україні — головне питання передвиборної кампанії до Європарламенту. Якщо я почну говорити щось погане про Росію, то одразу втрачу всю свою підтримку. Нам промивали мізки протягом 10 років. Так, раніше ми завжди боролися проти росіян, але пропаганда змінила позицію угорців. І це не виправити за рік чи два» [27]. Зрештою, нещодавно створена опозиційна партія «Тиса» на виборах до Європарламенту в Угорщині отримала майже 30% підтримки й матиме сім мандатів. Цей результат, за словами лідера партії П. Мадяра, є «початком кінця» для Віктора Орбана та стане «Ватерлоо для його фабрики влади» [15].

Про те, що Угорщина неоднорідна, а чимало угорців знають правду про російсько-українську війну й однозначно покладають відповідальність за антиукраїнську пропаганду на угорську владу, свідчать акції протесту, публічні звернення угорців і мітинги протесту перед російським посольством у Будапешті в березні — травні 2022 року та звинувачення з боку угорської влади опозиційних сил під час парламентських виборів того самого року в тому, що їхня проукраїнська й антипутінська діяльність становить небезпеку та загрозу поширення війни на територію Угорщини. Показово, що 64% прихильників опозиційної коаліції в Угорщині звинувачують росіян у війні. Також слід зазначити, що підтримка санкцій ЄС проти росії серед угорців є значно вищою, ніж це намагається представити Віктор Орбан. Наприклад, згідно з даними репрезентативного опитування, яке проводив аналітичний центр «Republikon Institute» у середині лютого 2023 року, 46% респондентів підтримують санкції, 32% виступають проти, а 22% або не знають, або не захотіли висловити свою думку щодо санкцій. Водночас санкції підтримують 68% виборців опозиційного альянсу із шести партій. Серед виборців владної партії «Фідес» таких 23% [28].

Нарешті, ще декілька обнадійливих фактів. У грудні 2022 року Уряд Угорщини пообіцяв виправити ситуацію з провокативним змістом онлайн-підручника 2018 року з географії для восьмикласників, у якому російську агресію проти України трактують як громадянський конфлікт, який роздмухують росія, ЄС і США. У річницю російського широкомасштабного вторгнення в Україну Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заявив, що «Росія не може перемогти, тому що весь західний світ став за Україну», що правда, додавши: «Водночас Росія є ядерною державою, а ядерну державу не можна заганяти в кут, бо це може спровокувати ядерну війну. Нам потрібне припинення вогню і мирні переговори. Що швидше, то краще». А на початку березня 2023 року Міністерство оборони Угорщини підтвердило, що бере участь у підготовці військових медиків з України. «Позиція Угорщини не змінилася: ми на боці миру і не підтримуємо жодних кроків, які ведуть до ескалації війни — саме тому ми не відправляємо в Україну ні зброї, ні

солдатів», — заявили в міністерстві. Там додають: «Однак як сусідня країна, в рамках найбільшої гуманітарної акції в історії Угорщини, Угорщина допомагає тим, хто потрапив у біду, і тим, хто потребує допомоги. В душі цього ми надали допомогу в лікуванні поранених українських солдатів, а Збройні сили Угорщини також беруть участь у підготовці українських військових медиків у гуманітарних цілях». Це підтверджують і результати дослідження авторитетної словацької аналітичної організації «GLOBSEC», проведеного на початку червня 2023 року в Болгарії, Латвії, Литві, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Чехії. Угорщина, яку через відверто проросійську політику уряду Орбана українці сприймають як найбільш ворожу до себе державу ЄС, виявилася найбільш прихильною до допомоги біженцям серед восьми держав Центральної та Східної Європи. Зокрема, 90% угорців погодилися із твердженням про те, що «ми повинні й далі підтримувати біженців з України, адже вони тікають від війни», і лише 41% вважають, що «біженці з України отримують підтримку коштом наших громадян, слабших і соціально вразливих, які більше її потребують» [29].

Загалом історичні та геополітичні передумови для поліпшення українсько-угорських добросусідських відносин справді є, але їх можна реалізувати лише за зміни ставлення офіційного Будапешту до війни росії проти України. Є певні зрушення в цьому контексті. Скажімо, 8 травня 2024 року відбулася, за повідомленнями ЗМІ, «тривала і предметна» розмова В. Зеленського з В. Орбаном щодо координації подальших кроків для взаємовигідного розв'язання всього спектра питань двосторонніх відносин. Під час діалогу угорський прем'єр-міністр заявив про те, що «Угорщина готова сприяти всім ініціативам і зусиллям, які зумовлять мир», і про готовність продовжити переговори з Україною, що відобразилося у візиті Прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана до України на початку липня 2024 року. А піврічне головування Угорщини в Раді Європейського Союзу, де майже всі держави-члени підтримують Україну в її війні проти російських загарбників, надають їй значну політичну, військову, фінансову та гуманітарну допомогу і підтримують справедливе для України завершення цієї війни, а також вимоги опозиційних політичних сил у самій Угорщині не можуть не вплинути на позицію офіційного Будапешту щодо масштабної й украй небезпечної для всіх європейців війни в самому центрі Європи.

1. Див. за: *Кешкен Е.* Ми були першими (до 25-річчя встановлення дипломатичних відносин і підписання Договору про основи добросусідства і співробітництва між Угорщиною і Україною) // Україна дипломатична. Київ, 2016. Вип. 17. С. 416–429.
2. Україна на міжнародній арені: збірник документів і матеріалів 1986–1990 рр. // Київ, 1993. С. 20–21.
3. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси : монографія / за ред. С. Віднянського; НАН України; Інститут історії України. Київ, 2020. С. 630.
4. Див. за: «Україна стає Афганістаном»: Орбан зробив низку скандальних заяв про російсько-українську війну // Українська правда. 27 січня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/27/7386814/>; *Портніков В.* Про що свідчать заяви Орбана про війну Росії проти України // *Obozrevatel*.

- URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/pro-scho-svidchat-zayavi-orbanapro-vijnu-rosii-proti-ukraini.htm>; *Бондарєва Х., Петренко Р.* Орбан вважає помилкою, що «31 з 32 країн НАТО хочуть перемогти Росію» // Українська правда. 14 червня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/14/7460756/>
5. Орбан: Угорщина буде й далі торгувати з Росією, а Європа сповзає у «війну двох слов'янських країн» // Українська правда. 19 лютого 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/19/7389998/>
 6. *Печенюк А.* Зеленський заявив, що Угорщина демонструє «неадекватну поведінку» // УНІАН. 29 квітня 2024. URL: <https://www.unian.ua/politics/vstup-ukrajini-v-nato-volodimir-zelenskiy-vislovivsvya-pro-poziciju-ugorshchini-12238440.html>
 7. Політики в Румунії та Угорщині фантазують про «перемогу Росії» // Дзеркало тижня. 17 вересня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/politiki-v-rumuniji-ta-uhorshchini-fantazujut-pro-peremohu-rosiji.html>
 8. Ключовий пропагандист Орбана привіняв Україну до нацистської Німеччини // Європейська правда. 29 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/29/7140237/>
 9. *Балачук І., Бондарєва Х.* Угорщина хоче мати особливий статус у НАТО через Україну // Українська правда. 24 травня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/05/24/7457430/>
 10. *Бондарєва Х., Проц А.* Орбан домовився з НАТО: Угорщина не буде підтримувати Україну й не блокуватиме рішення Альянсу щодо неї // Українська правда. 12 червня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/12/7460409/>
 11. *Павлюк О., Олійник Т.* Опитування: Майже 50% жителів Угорщини проти, аби ЄС надавав Україні будь-яку допомогу // Українська правда. 30 травня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/05/30/7458449/>
 12. *Максак Г., Герасимчук С.* Історія відносин Україна — Угорщина як динаміка та зміст політичного діалогу // Рада зовнішньої політики «Українська призма». 24 лютого 2020. URL: <http://prismua.org/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%8F/>
 13. *Кутелева І., Мазуренко А.* Сійярто в Росії заявив, що поїде на Саміт миру в Швейцарії // Українська правда. 6 червня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/6/7459479/>
 14. *Бондарєва Х.* На євровиборах в Угорщині явка зросла майже на 10 пунктів порівняно з 2019 роком // Європейська правда. 9 червня 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/9/7187755/>
 15. *Бондарєва Х.* Партія Орбана показала на євровиборах найпровальніший результат в історії // Європейська правда. 10 червня 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/10/7187768/>
 16. Див. за: *Лотоцька Н.* Сьогодні розпочалося піврічне головування Угорщини у Раді ЄС // LB.ua. 1 липня 2024. URL: https://lb.ua/news/2024/07/01/621781_sogodni_rozpochalosya_pivrichne.html; *Зябкін А.* Чим відрізнятиметься угорське головування від бельгійського // Суспільне. 25 червня 2024. URL: <https://suspijne.media/776511-zrobimo-evropu-znovu-velikou-ak-ugorske-golovuвання-v-es-moze-vplivnuti-na-evropejski-ambicii-ukraini/>
 17. *Кутелева І., Шумілін О.* Орбан після розмови з Путіним «відчув» розмір розбіжностей між РФ і Україною // Українська правда. 5 липня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/5/7464291/>
 18. *Погорілов С.* Орбан вже зустрівся з Сі Цзіньпіном та обговорив війну РФ проти України // Українська правда. 8 липня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/8/7464603/>
 19. Посол РФ пояснив, чому Москва оголосила Угорщину недружною країною // Українська правда. 30 березня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/30/7395693/>
 20. Росія має забрати війська з України для досягнення миру — президентка Угорщини // Українська правда. 29 березня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/29/7395647/>
 21. Угорщина виступає за припинення вогню, але не згодна, щоб Росія зберегла окуповані території — МЗС // Українська правда. 26 березня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/26/7395130/>
 22. Парламент Угорщини висловився про війну: критикує санкції ЄС й бідкається через угорців на Закарпатті // Українська правда. 31 березня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/31/7395960/>
 23. *Сидоренко С.* Здолати вічного Орбана: хто допоможе вийти з кризи у відносинах України та Угорщини // Європейська правда. 13 грудня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/13/7152400/>
 24. Угорщина хоче пришвидшити рух України в ЄС і зберегти зв'язки з РФ — радник Орбана // Європейська правда. 16 грудня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/16/7152651/>
 25. *Сидоренко С.* «Я виступав проти України у співпраці з Росією, і це була помилка». Інтерв'ю глави партії «Йоббік» // Європейська правда. 3 грудня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2022/12/3/7151805/>
 26. Мер угорської столиці після відвідин Бучі пояснив, чому Україна має перемогти у війні // Українська правда. 12 січня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/12/7384628/>
 27. *Сидоренко С.* Альтернатива для Угорщини. Як Петер Мадяр став загрозою для Орбана та чого чекати Україні // Європейська правда. 24 травня 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/05/24/7186653/>

28. Майже половина угорців підтримують санкції проти РФ, серед виборців Орбана таких чверть // Європейська правда. 28 лютого 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/28/7157112/>
29. В Угорщині рівень підтримки біженців з України виявився найвищим у Східній Європі // Європейська правда. 5 червня 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/5/7163050/>

Stepan VIDNIANSKYI,
*Doctor of History, Full Corresponding Member
of the NAS of Ukraine, Head of the Department
of History of International Relations and Foreign Policy of Ukraine,
Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine*

‘THIS IS NOT OUR WAR’: THE POSITION OF HUNGARY ON RUSSIA’S WAR AGAINST UKRAINE AND ITS IMPACT ON REGIONAL SECURITY

Abstract. This article examines various stages of Ukrainian-Hungarian relations. Until the 2010s, these relations exemplified European policies of good neighbourliness, reconciliation, and solidarity. Hungary actively developed contacts with Ukraine even before the collapse of the USSR and was one of the first countries to recognise Ukraine’s sovereignty and establish diplomatic relations after its independence. However, relations deteriorated in the early 2010s due to issues concerning the rights of the Hungarian national minority in Zakarpattia, leading to diplomatic tensions.

The most significant issue became Hungary’s stance on Russia’s war against Ukraine. Prime Minister Viktor Orbán’s statement that this war does not concern Hungary outraged the Ukrainian authorities and society. Orbán and other high-ranking Hungarian officials criticised sanctions against Russia and military aid to Ukraine, emphasising their rejection of active support for Ukraine.

Moreover, the article describes Viktor Orbán’s activities, who has governed Hungary for 14 years and controls all branches of power, creating an alternate reality for his supporters. The government controls the media, which broadcasts Orbán’s favourable fake news, particularly regarding the war in Ukraine. Hungary maintains neutrality and a policy of non-interference in the conflict, supported by most of the population, especially in the provinces where government propaganda prevails.

The article analyses changes in Hungary’s policy towards Russia’s war against Ukraine, mainly through statements by influential Hungarian politicians. Despite Orbán’s alignment with the Kremlin, he stresses the importance of Ukraine’s sovereignty for Europe’s security. Meanwhile, there are signs of positive changes in public sentiment in Hungary. Survey results show a significant portion of Hungarians support EU sanctions against Russia, and there is strong support for Ukrainian refugees among Central and Eastern European countries.

Keywords: Hungary, Zakarpattia, Viktor Orbán, war, sanctions, propaganda.